

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Sulpici[i] Severi Presbyteri Opera Omnia

Sulpicius <Severus>

Amstelodami, 1665

Dialogus II. De virtutibus B. Martini.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11490

DIALOGUS II.

De virtutibus B. Martini.

Quo primo igitur tempore, relictis scholis, beato me viro junxi, paucos dies euntem ad ecclesiam sequebamur. Interim ei seminudus hibernis mensibus pauper occurrit, orans sibi vestimentum dari. Tunc ille, accersito ¹ archidiacono, iussit argentem sine dilatione vestiri. Deinde ² secretarium ingressus, cum solus, ut erat illi consuetudo, resideret (hanc enim sibi etiam in ecclesia solitudinem permessa clericis libertate præstabat) cum quidem in alio secretario Presbyteri sederent, vel salutationibus vacantes, vel audiendis negotiis occupati, Martinum vero usque in eam horam qua solennia populi agi consuetudo deposceret, sua solitudo cohibebat. Illud non præteribo, quod in secretario sedens, nunquam cathedra usus est. Nam in ecclesia nemo unquam illum sedere conspexit; sicut quendam nuper (testor Dominum) non sine meo pudore vidi, ³ sublimi folio quasi regio tribunali, celsa sede residentem. Sedebat autem Martinus in sellula rusticana, ut est in usibus servulorum, quas ⁴ nos rustici Galli tripetias, vos scholastici,

Archidiacono.] Sicut primus presbyter dictus est Episcopus, ita primus Episcopus Archiepiscopus: primus Diaconus Archidiaconus. Vide Salmasium de primatu capite 1.

² Secretarium.] Vide Notas ad Epistolam 1.

³ Sublimi folio quasi regio tribunali, celsa sede residentem.] Hi mores clericorum jam Sulpicii ævo. Ambitio, fastus, avaritia regnabant. Unde mirum non est illam Hierarchiam exortam. Diaconi presbyterorum locum ambiabant; hi Episcoporum: Episcopi dignitas in do-

minatam degenerarat & manifestam tyrannidem. *Isidor. Pelusiot. 11. Epist. cxxv. Salmasius.*

⁴ Nos rustici Galli tripetias.] Vides, amice lector, linguam illam, qua hodie Galli omnes utuntur, non hodie aut heri natam esse, sed ante annos M. CC. cepisse suum initium ac originem, indeque in sequentibus sæculis majore incremento ad nostram usque ætatem propagatam, in eam tandem copiam & elegantiam exuberasse, ut nulli prope modum primigeniæ linguæ ulla in parte concedat, multas etiam superet. Tripetias hodie, qui iis utuntur, à

L l voce

ftici, aut certe tu qui de Græcia venis, tripodas nuncupatis. Hoc ergo secretum beati viri pauper ille captatum, cum ei Archidiaconus dare tunicam distulisset, irrupit, dissimulatum se à clerico quærens, algere deplorans. Nec mora, sanctus, paupere non vidente, ¹ intra amphibalum sibi tunicam latenter eduxit, pauperemque contactum discedere jubet. Dein paullo post Archidiaconus ingressus, admonet, pro consuetudine expectare in ecclesia populum, illum ² ad agenda solennia debere procedere. Cui ille respondens ait, *pauperem prius* (de se autem dicebat) *oportere vestiri: se ad ecclesiam non posse procedere, nisi vestem pauper acciperet.* Diaconus vero nihil intelligens, quia extrinsecus indutum amphibalo, veste nudum interius non videbat, postremo pauperem non comparere caussatur. *Mihi*, inquit, *vestis quæ preparata est, deferatur: pauper non derit vestiendus.* Arctatus demum clericus, necessitate compulsus, jamque felle commoto, à proximis tabernis ³ bigerrigam vestem, brevemque atque hispidam, quinque comparatam argenteis rapit, atque ante Martini pedes iratus exponit. *En*, inquit, *vestem, sed pauper hic non est.* Ille nihil motus, jubet eum paullulum stare pro foribus, secretum utique procurans, dum sibi vestem nudus imponeret; totis viribus elaborans, ut posset occultum esse quod fece-

voce Latine trepide vöcant, *tripiéés*. Sic & bigerrigam vestem, quasi variegatam *bigaré*.

¹ *Intra amphibalum.*] Sic & Paulinus IV. Fortunatus III. Gregor. Turonens. lib. de glor. Confess. cap. LIX. de Sancto Trajano: *Si novum, ut ad solet, amphibalum induisset, cum quo processurus diæcesin circumiret, simbria hujus vestis à diversis diripiebantur.* In veteri Lexico D. Benigni Divionensis: *Amphibalus*, Byrrhus villosus. In aliis glossis vetustis: *Amphibalum est vestis ex utraque parte villosa.* Juretus.

² *Ad agenda solennia.*] Editio Aldina: *ad agenda missarum solennia.* Paulinus IV. *Præcedat missam.* Quod nomen etiam in Milevitano concilio extat, & usitatum est Ambrosio, Victori Uticensi, aliisque. Verisimile est ex Paulino extitisse quoque apud Severum, & in V. C. ab Aldo repertum. Juret.

³ *Bigerrigam vestem.*] Aldus: *nigerrimam.* Male. Fortunatus III. I. *Induitur sancta hirsuta bigerrica palla.* In Glossis vetustis: *vestis nigra & grossior.* A Bigerrionibus populis Aquitania. Juret.

fecerat. Sed quando in sanctis viris latent ista, quærentibus velint nolint cuncta produntur.

II. ¹ Cum hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit. Quo quidem die (mira dicturus sum) ² cum jam altarium, sicut est solenne, benediceret, globum ignis de capite illius vidimus emicare, ita ut in subline contendens, longius collum crinemque flamma produceret. Hoc, licet celeberrimo factum die, in magna populi multitudine viderimus, una tantum de virginibus, & unus de Presbyteris, tres tantum videre de monachis: cæteri cur non viderint, non potest nostri esse iudicii.

III. Per idem fere tempus, cum Euanthus, avunculus meus, vir licet sæculi negotiis occupatus, tamen admodum Christianus, gravissima ægitudine extremo mortis periculo cœpisset urgeri, Martinum evocavit. Nec cunctatus ille properavit, prius tamen quam medium viæ spatium vir beatus evolveret, virtutem advenientis sensit ægrotus: receptaque continuo sanitate, venientibus nobis obviam ipse processit: Altera die redire cupientem, magna prece detinuit; cum interim unum è familia puerum lethali ictu serpens perculit; quem jam exanimem vi veneni ipse Euanthus suis humeris illatum ante pedes sancti viri, nihil illi impossibile confusus, exposuit. Jamque se malum serpentis per omnia membra diffuderat. Cerneret omnibus venis

in-

¹ Cum hac igitur oblaturus sacrificium Deo veste procedit.] Vestes sacerdotales per incrementa, ad eum qui nunc habetur, auctæ sunt ornatum. Nam primis temporibus communi vestimento induti Missas agebant; sicut & hætenus quidam Orientalium facere perhibentur. Stephanus autem constituit Sacerdotes, & Levitas vestibus sacratis, in usu quotidiano non uti, nisi in Ecclesia tantum. Statutum est Concil. Bracaren. ne Sacerdos sine Oratorio celebret Missam. Addiderunt in vestibus

sacris alii alia, vel ad imitationem eorum, quibus veteres utebantur sacerdotes, vel ad mysticæ significationis expressionem. *Walesius Strabo de Reb. Eccles. cap. 24. Vestes sacræ, quibus jam celebrantur Missæ, in usu non fuerunt in Ecclesia per annos à Christo 400.* Perkinf.

² Cum jam altarium, sicut est solenne, benediceret.] Circa ann. eccc. usus altarium obtinuit non ad sacrificium offerendum, sed ad honorem, & memoriam martyrum. Concil. Carthag. v. cap. 14. *Perkinf.*

inflatam cutem, & ad utris instar tensa vitalia. Martinus porrecta manu, universa membra pertractans, digitum prope ipsum vulnuscum, quo bestia virus infuderat, fixit. Tum vero (mira dicturus sum) vidimus venenum ex omni parte revocatum, ad Martini digitum cucurrisse; deinde per illud ulceris foramen exiguum, ita virus stipasse cum sanguine, ut solet ex uberibus caprarum aut ovium, pastorum manu pressis, longa linea copiosi lactis effluere. Puer surrexit incolumis. Nos obstupefacti tantæ rei miraculo, id quod ipsa cogebat veritas, fatebamur, non esse sub cælo qui Martinum possit imitari.

IV. Consequenti itidem tempore ¹ iter cum eo, dum diœceses visitat, agebamus. Nobis nescio qua necessitate remorantibus, aliquantulum ille processerat. Interim ² per aggerem publicum plena militantibus viris ³ fisciæ rheda veniebat. Sed ubi Martinum ⁴ in veste hispida, nigro & pendulo pallio circumtectum, contigua de latere jumenta viderunt, paullulum in partem alteram pavefacta hæserunt. Deinde funibus implicatis, protentos illos, quibus, ut sæpe vidistis, misera illa animalia conglobantur, ordines miscuerunt; dumque ægre expediuntur, moram fecere properantibus. Qua permoti injuria militantes, præ-

cipi-

¹ *Iter cum eo dum diœceses visitat, agebamus.*] Vegetius I. 23. *aut si iter agitur. Laz. iter facientes.* Abhorruisse videtur locutionem nonnihil inusitatam, *iter agere*: quam tamen Ovidius de arte lib. 2. non abhorruit. Ipse Severus lib. 2. Sacræ histor. de Nehemia agens, *Statimque cum cum præsidio, quo tutius iter ageret, demisit.* Gifelin. Diœcesis Episcopi non heri atque hodie appellari cœpta est, cujuscunque territorii jurisdictionis ad unius civitatis Episcopum pertinens. Passim ita usurpari invenias in Codice Africanæ Ecclesiæ. Ut *Hipponefis Diarrhytorum diœcesis. Can. 311. & Mappaliensis diœcesis, Cano-*

ne LIV. & alibi. Etiam capitur pro parœcia, id est, diœceseos Episcopalis parte. Ut apud Severum Sulpicium Dialog. II. de Martino Turonensi Episcopo: *Consequenti itidem tempore, iter cum eo, dum diœceses visitat, agebamus.* Salmasius.

² *Per aggerem publicum.*] Eum fortasse intelligit, qui *longus pons* apud Tacitum dici solet. Gifelin.

³ *Fisciæ rheda.*] Vide Notas ad II. Histor. pag. 401. 402.

⁴ *In veste hispida, nigro & pendulo pallio circumtectum.*] Hic habitus ascetarum & Monachorum. Vide Salmasium in Tertull. de pallio.

I Con-

cipitatis in terram saltibus se dederunt. Dein Martinum flagris ac fustibus urgere cœperunt: cum quidem ille mutus & incredibili patientia præbens terga cædentibus, majorem insaniam infelicibus commoveret; magis ex hoc furentes, quod ille quasi non sentiens verbera illata contemneret. Nos illico consecuti, fœde cruentum, atque universa corporis parte laniatum, cum exanimis in terram procubisset, invenimus; statimque eum a fello suo imposuimus, ac locum cædis illius exsecrantes, raptim abire properavimus. Interea illi regressi ad rhedam suam, furore fatiato, agi quo ire cœperant jumenta præcipiunt. Quæ cum omnia solo fixa, ac si ænea signa, riguissent; tollentibus altius vocem magistris, flagris hinc atque inde resonantibus nihil penitus movebantur. Consurgunt deinde omnes pariter in verbera. ¹ Consumit Gallicas mularum pœna mastigias. Tota rapitur silva de proximo; trabibus jumenta tunduntur; sed nihil penitus sævæ manus agebant; uno atque eodem in loco stabant fixa simulacra. Quid agerent infelices homines nesciebant. Nec jam ultra dissimulare poterant, quin, quamlibet brutis pectoribus, agnoscerent, divino numine se teneri. Tandem ergo in se regressi, cœperunt quærere, quis ille esset quem in eodem loco ante paullulum cæcidissent; cum percunctantes cognoscunt ex viantibus, Martinum à se tam crudeliter verberatum. Tunc vero apparere omnibus caussa manifesta, nec ignorare jam poterant quin ob illius viri injuriam tenerentur. Igitur omnes rapidis nos passibus consequuntur, ² conscio facti ac meriti pudore confusi, flentes, & pulvere, quo se ipsi fœdaverant, caput atque ora consper-

si, an-

¹ Consumit Gallicas mularum pœna mastigias.] Lazijs legit: *galligas mularum pœnam*. Mastigias pro scuticis & flagellis ponit, quæ mastiges, *μαστιγας*. Alias *mastigia* sumitur pro verberone, cui tergum flagris conscissum. Gallicas

mastigias vocat, qualibus rustici Galli & muliones usi.

² Conscio facti ac meriti pudore confusi, &c.] Sic Dialogi primi capite octavo: *Lupa conscio pudore confunditur.*

fi, ante Martini se genua provolvunt, veniam precantes, & ut eos abire sineret, postulantes: *satis se vel sola conscientia dedisse pœnarum: satisque intellexisse, quam eosdem ipsos vivos absorbere terra potuisset, vel ipsi potius amissis sensibus in immobilem saxorum naturam rigescere debuissent, sicut affixa locis quibus steterant jumenta vidissent. Orare se atque obsecrare, ut indulgeret sceleri veniam, & copiam præstaret abeundi.* Senerat etiam, priusquam accurrerent, vir beatus, illos teneri, nobisque id ante jam dixerat. Veniam tamen clementer indulgit, eosdemque abire permisit, animalibus restituitis.

V. Illud autem animadverti sæpe, Sulpici, Martinum tibi dicere solitum, nequaquam sibi in Episcopatu eam virtutum gratiam suppetisse, quam prius se habuisse meminisset. Quod si verum est, immo quia verum est, con-
 jicere possumus, quanta fuerunt illa quæ monachus operatus est, & quæ teste nullo solus exercuit, cum tanta illum in Episcopatu signa fecisse, sub oculis omnium viderimus. Multa quidem illius gesta prius innotuere mundo, neque potuere celari; sed innumerabilia esse dicuntur, quæ dum jactantiam vitat, occultavit, neque in hominum notitiam passus est pervenire: quippe qui humanam substantiam supergressus, virtutis suæ conscientia mundi gloriam calcans, cœlo teste frueretur. Quod verum esse, vel ex his quæ comperta nobis sunt, nec latere potuerunt, possumus æstimare; si quidem ante Episcopatum duos mortuos vitæ restituerit, quod liber tuus plenius est locutus; in Episcopatu vero, quod, prætermisisse te miror, unum tantummodo suscitaverit. Cujus rei ego testis sum, si tamen nihil de minus idoneo teste dubitatis. Id ipsum autem vobis, qualiter gestum sit, explicabo. Fuerat caussa nescio quæ, qua Carnotum opidum petebamus. Interea dum vicum quendam habitantium multitudine frequentissimum præterimus, obviam nobis immanis turba processit, quæ erat tota
 genti-

gentilium. Nam nemo in illo vico noverat Christum. Verum ad famam tanti viri campos omnes late patentes confluentium multitudo contexerat. Sensit hic Martinus operandum, & annuntiante sibi spiritu totus infremuit; ¹ nec mortale sonans verbum Dei gentilibus prædicabat; sæpius ingemiscens, cur tanta ² Dominum Salvatorem turba nesciret. Interea sicut nos incredibilis circumdederat multitudo, mulier quædam, cujus filius paullo ante defecerat, corpus exanimum beato viro protensis manibus cœpit offerre, dicens; *Scimus quia amicus Dei es, restitue mihi filium meum; quia unicus est mihi.* Junxit se cætera multitudo, & matris precibus acclamat. Tum Martinus videns pro exspectantium salute, ut postea nobis ipse dicebat, consequi se posse virtutem, defuncti corpus propriis manibus accepit; & cum inspectantibus cunctis, genua flexisset, ubi consummata oratione surrexit, vivificatum parvulum matri restituit. Tum vero multitudo omnis in cœlum clamore sublato, Christum Dominum fateri; postremo cuncti catervatim ad genua beati viri ruere cœperunt, fideliter ³ postulantes, ut eos faceret Christianos. Nec cunctatus, in medio ut erat campo, cunctos ⁴ imposita universis manu catechumenos fecit, cum quidem ad nos conversus

¹ *Nec mortale sonans.*] Imitatur, ut sæpe, Virgilium:

Nec vox hominem sonat.

² *Dominum Salvatorem.*] Christus recte & Servator dicitur & Salvator. Frustra hanc vocem Ciceroniani quidam rejiciunt, quæ frequentissima in Veteri versione Bibliorum & apud scriptores Ecclesiasticos.

³ *Postulantes ut eos faceret Christianos.*] Sicut pagani docebantur ardentissimo desiderio diem epoptiæ expectare, ut ex Tertull. adv. Valentinianos patet: sic & Catechumeni fuerunt instituti, ut totâ cupiditate Sacramentorum participationem desiderarent. Unde in Vete-

ri Glossario legitur: *λεισργία, τελειή, desiderata.* Sic enim legendum. Ergo desiderata est initiatio in Christianismo, id est, bap̄tismus & Eucharistia. Augustinus Epist. CVII. *Audit Sacerdotem exhortantem populum Dei, orare pro Catechumenis, ut eis desiderium regenerationis inspiret.* Hujus desiderii Chrysostomus sæpe meminit, & alii Patr. *Casaub.*

⁴ *Imposita universis manu Catechumenos fecit.*] Primo fiebant Catechumeni, deinde competentes, postremo fideles & Christiani. Plena sunt Patrum monumenta, præsertim Augustini, hujus necessariæ observationis. *Casaub.* Vide Notas ad vitam Martini cap. x.

versus diceret, *non irrationabiliter in campo catechumenos fieri, ubi solerent martyres consecrari.* Vicisti, inquit Posthumianus, Galle, vicisti; non utique me, qui Martini sum potius adsertor, & qui hæc omnia de illo viro & scivi semper, & credidi; sed eremitas omnes, anachoretasque vicisti. Nemo enim illorum, sicut Martinus hic vester, immo noster, mortibus imperavit. Meritoque hunc iste Sulpicius Apostolis comparat & Prophetis: quem per omnia illis esse consimilem, fidei virtus, ac virtutum opera testantur. Sed perge, quæso, quanquam nihil magnificentius audire possumus, perge tamen Galle, quod etiam nunc de Martino superest sermonis evolvere. Nam etiam minima illius, & quotidiana, animus festinat agnoscere: quia minima illius, aliorum maximis majora esse, nulli dubium est. Ita faciam, *Gallus inquit.* Verum id quod dicturus sum, ipse non vidi; prius enim gesta res est quam me illo viro jungerem. Sed factum celebre est, fidelium fratrum, qui interfuerant, sermone vulgatum.

VI. Eodem fere tempore, ¹ quo primum Episcopus datus est, fuit ei necessitas ² adire comitatum. ³ Valentinianus tum major rerum potiebatur. Is cum Martinum ea petere cognovisset, quæ præstare volebat, iussit eum palatii foribus arceri. Etenim ⁴ ad animum illius immitem ac superbum ⁵ uxor accesserat Arriana, quæ totum illum à sancto viro,

¹ Quo primum Episcopus datus est.] Anno Christi cccclxxxv.

² Adire comitatum.] Eo verbo curiam Principis tum designabant. Sic Dial. 11. cap. 15. ad comitatum ire compulsus. Ammianus lib. 18. litteris ad comitatum missis. Gifelin. Vide quæ dicta ad vitam cap. 22.

³ Valentinianus tum major.] Ratio, quamobrem quod hic narratur evenisse putem, Valentiniano & Valente 11. Coss. est ea unica, quod eo anno frequentes in Hispaniis & Galliis Synodi

contra Arrianos fuerint coactæ. Si tamen quis idem rejicere malit in tertium, quartum, aut quintum annum subsequenter, nihil pugnabo. Gifelinus.

⁴ Ad animum immitem ac superbum.] Ammian. lib. xxxix. non immitem solum, sed suo apte etiam ingenio truce nomen: ejusque immanis truculentia egregia aliquod exempla subjicit. Gifelinus.

⁵ Uxor accesserat Arriana.] Justina τῆς Ἀρειανῆς φρονήσεως. Socrates v. 11. Theodo-

viro, ne ei debitam reverentiam præstaret, averterat. Itaque Martinus, ubi semel atque iterum superbum principem frustra adire tentavit, recurrit ad nota præsidia: cilio obvolvitur, cinere conspergitur, cibo potuque abstinet; orationes diebus noctibusque perpetuat. Septimo vero die astitit ei Angelus: jubet eum ad palatium ire securum, regias fores quamlibet clausas sponte referandas, imperatoris spiritum superbum molliendum. Igitur istiusmodi præsentis Angeli confirmatus alloquio, & fretus auxilio, palatium petit. Patent limina, nullus obsistit; postremo usque ad regem nemine prohibente pervenit. Qui cum venientem eminus videret, infrendens cur fuisset admissus, nequaquam assurgere est dignatus astanti, donec regiam sellam ignis operiret, ipsumque regem ea parte corporis, qua sedebat, adflaret incendium. Ita solio suo superbus excutitur, & Martino invitus assurgit: multumque complexus, quem spernere ante decreverat, virtutem sensisse divinam emendatior fatebatur; nec expectatis Martini precibus, prius omnia præstitit, quam rogaretur. Colloquio illum atque convivio frequenter adscivit; postremo abeunti multa munera obrulit, quæ vir beatus, ut semper paupertatis suæ custos, cuncta rejecit. Et quia palatium semel ingressi sumus, licet diversis in palatio temporibus gesta connectam. Nequaquam enim prætermittendum videtur, circa Martini admirationem, reginæ fidelis exemplum.

VII. Maximus Imperator rempublicam gubernabat,

vir

Theodorit. v. 13. Eadem etiam Valentiniani 11. mater fuit. Itaque marito & filio impotens mulier magnorum causa malorum fuit. Vide Scriptores Ecclesiasticos.

Maximus Imperator. Maximus, confirmato trans Alpes Imperio, omnes sibi conciliare studuit, Catholicos, Judæos, gentiles. Nam gentilibus red-

dere demta per Gratianum sacrificia voluit, restituereque sublatam in Capitolio victoriæ aram. Unde & incredibili plausu eum exceperunt, & laudes ejus Symmachus consularis peculiari libro conscripsit recitavitque, teste Socrate v. 14. Pro Judæis edicta composuit. Unde illa vox Christianorum: *Rex iste Judæus factus est.* Ambros. Epist. lxxxix.

E 1 5

Catho-

¹ vir omni vitæ merito prædicandus, si ei vel diadema non legitime, tumultuante milite, impositum repudiare, vel armis civilibus abstinere licuisset. Sed magnum imperium nec sine periculo renui, nec sine armis potuit teneri. Hic Martinum sæpius evocatum, receptumque intra palatium, venerabiliter honorabat. Totus illi cum eo sermo de præsentibus, de futuris, de fidelium gloria, de æternitate sanctorum. Cum interim diebus ac noctibus de ore Martini regina pendebat, Euangelico illo non inferior exemplo, pedes sancti fletu rigabat, crine tergebat. Martinus, quem nulla unquam fœmina contigisset, istius affiduitatem, immo potius servitutem non poterat evadere. Non illa opes regni, non imperii dignitatem, non diadema, non purpuram cogitabat: divelli à Martini pedibus solo strata non poterat, postremo à viro suo poposcit, deinde Martinum uterque compellunt, ut ei remotis omnibus ministris, præberet sola convivium. Nec potuit vir beatus obstinatius reluctari. Componitur castus reginæ manibus apparatus; fellulam ipsa consternit, mensam admovet, aquam manibus subministrat: cibum, quem ipsa coxerat, apponit. Ipsa, illo sedente, eminus secundum famulantium disciplinam solo fixa consistit immobilis, per omnia ministrantis modestiam, & humilitatem exhibens servientis: miscuit ipsa bibituro, & ipsa porrexit. Finita cœnula, fragmenta panis assumpti, micæque collegit, satis fideliter illas reliquias imperialibus epulis anteponebat. Beata mulier, tantæ pietatis affectu illi merito comparanda, quæ venit à finibus terræ, audire Salomonem, siquidem simplicem sequamur historiam. Sed si fides reginarum est conferenda (quod mihi li-

ceat

Catholicæ etiam fidei acerrimus defensor videri volebat. Quod ex ejus ad Sircium Papam Epistola patet, quæ extat Tomo I. Epist. Rom. Pont.

[Vir omni vitæ merito prædicandus.]
Sic & Orosius VII. 34. judicat. Supra

eum vocat *ferocis ingenii virum & bellorum civilium victoria elatum*. In vita c. XLIII. Orosio, *trux, & ab immaniſſimis Germanorum gentibus tributa solo terrore nominis exigens*. Vide quæ supra notavimus non uno loco, ad II. Hist. & Vitam

I Verum-

ceat separata mysterii majestate dixisse) illa expetiit audire sapientem; ista non tantum audisse contenta, sed & meruit fervire sapienti: Ad hæc Posthumianus: Jamdudum, *inquit*, Galle audiens te loquentem, vehementer admiror reginæ fidem. Sed illud ubi est, quod nulla unquam fœmina ferebatur propius astitisse Martino? Ecce ista reginâ non solum astitit, sed etiam ministravit. Et vereor, ne isto aliquantulum se tueantur exemplo, qui libenter fœminis inferuntur. Tum Gallus: Quid tu, *inquit*, non vides quod solent docere grammatici, locum, tempus, personam? Propone enim tibi ante oculos captum in palatio Imperatoris precibus ambiri, reginæ fide cogi, temporis necessitate constringi, ut clausos carcere liberaret, exsiliis datos restitueret, bona adempta redhiberet. Hæc quanti putes constare Episcopo debuisse, ut pro his omnibus non aliquantulum de rigore propositi relaxaret? ¹ Verumtamen quia occasione hujus exempli male usuros esse aliquos arbitraris, illi vero felices erunt, si à disciplina exempli istius viri non recedant. Videant enim, quia Martino semel tantum in vita sua, ² jam septuagenario, non vidua libera, non virgo lasciviens, sed sub viro

vivens,

¹ *Verumtamen quia.*] Multus etiam in eo Paulinus est, ut hoc Martini factum excuset libro IV. sed alio colore quam fecit Severus. Indicat enim neminem culpæ imputare debere quod fœminæ potius facilem se exhibuerit quam viro, quia fides plus quam sexus mereri istud videbatur. Ac suspicor id de industria fecisse Paulinum, ne quis iniquus arbiter calumniaretur, quod haberet uxorem suam Therasiam comitem. *Furet.*

² *Jam septuagenario.*] Cum unico hoc loco parum mihi convenit: Gregorio autem Turonensi nullo modo. Si enim B. Martinus duodeviginti annos natus, id est, duobus annis ante Arbetionem Cons. sacramento baptismi suscepto, nomen Christo dedit: non ille Cæsario & Attico Coss. ex hac vita dece-

dens annos 81. potuit numerare: cum ab Arbetione ad hos Coss. anni non plures quadraginta & uno numerentur. Neque vero hic discrimen est biennii aut triennii, sed annorum undeviginti, quod, ut uno verbo ingenue dicam quod sentio, tolli nullo modo potest, nisi alterutri, aut Severo, aut Gregor. Turonensi fides abrogetur. Nam quod ad me attinet; dummodo mihi Chronologiæ meæ ad Valentinianum, sive B. Martini episcopatum ex ipsarum rerum historia & verbis Severi inoffense deducta ratio constet: de reliquis non magnopere laboro. Nam hoc loco non tam mihi cum Severo controversia est, quam ipsi Severo secum. Ut enim, quod hic de Martino septuagenario scribitur, veritati sit consentaneum: necesse est omnia,

vivens, ipso viro pariter supplicante, regina servivit & ministravit. Hæc edenti astitit, non cum epulante discubuit: nec ausa est participari convivio, sed deferebat obsequium. Disce igitur disciplinam; serviat tibi matrona, non imperet; & serviat, non recumbat; sicut Martha illa ministravit Domino, nec tamen est ascita convivio; immo prælata est ministranti, quæ verbum potius audiebat. Sed in Martino ista regina utrumque complevit; & ministravit ut Martha; & audivit ut Maria. Quod si quis hoc uti voluerit exemplo, per omnia teneat exemplum; talis causa sit, talisque persona, tale obsequium, tale convivium, & in omni vita semel tantum. Præclare, inquit *Posthumianus*, nostros istos, ut Martini non egrediantur exemplum, tua constringit oratio; sed profiteor tibi, quia hæc surdis auribus audientur. Nam si Martini sequeremur vias, nun-

omnia, quæ de ejusdem baptismo, de relicta militia, de convictu & occurso Hilarii, de ipso denique Hilario & magna Sacræ Historiæ parte cum temporum & locorum distinctione accuratissime memoriæ prodidit; ea non solum vero dissentanea esse, sed pugnantia etiam ac plane falsa. Nam qua tandem ratione aut colore potius, qui Arbetione consule vix 21. annum ætatis attigerat, vivo Maximo dici possit septuagenarius, cum idem Maximus post Arbetionem anno 33. sit interfectus? Sed & eadem cum iis, quæ de morte & ætate ejus scribit Turonensis, pugna est. Nihil enim verius quam hoc Martini septuagenarii in Regiæ palatio convivium ad illud tempus pertinere, quo à Maximo idem se invitari, & regia mensa excipi passus est, Fl. Euodio & Fl. Honorio Coss. anno urbis 1138. Christi 386. Eo tempore nondum Priscillianum capitis damnatum fuisse, multoque minus Treverensem Synodum habitam, ubi B. Martinus suis ipse ingratis Episcoporum adversum se vim regiam implorantium communionem in-

quam
ire à Maximo coactus est: non difficile est ex ipsis Severi verbis evincere cap. 23. Vitæ B. Martini: & præcipue cap. 15. dialog. 3. in quo ab ea Synodo sedecim annis superstes fuisse, neque ullam deinde synodum aut conventum episcoporum adiisse narratur. Unde & necessario sequitur eundem non 81. ætatis anno, ut testatur Turonensis, sed 87. sexto nempe post Atticum & Cæsarium Coss. esse mortuum: tot enim vel absque abaco & calculis numerantur. His ego rationibus eo redigi mihi videor, ut alterutrum fatendum sit, aut memoria sua Severum misere esse lapsum, aut, quod vero propius est, depravatum esse locum, idque aut à nimium piis libris, aut ab impudentibus interpolatoribus, qui Severum cum aliis potius auctoribus ipsi parum feliciter & importune succenturiantibus, quam secum concordare maluerunt. Simul varietas scripturæ dictionem, *septuagenario*, proxime antecedens, & litura libri Laur. suspicionem meam varie exaugent. *Giselinus.*

quam causas de osculo diceremus, & universis scævæ opinionis opprobriis careremus. Verum sicut tu soles dicere, cum edacitatis argueris, *Galli sumus*: ita nos in hac parte nunquam vel Martini exemplo, vel tuis disputationibus corrigendi fatemur. Veruntamen hæc nobis jamdudum agentibus, quid tu tam obstinate, Sulpici, taces? Ego, *inquam*, non solum modo taceo, sed olim de istis tacere disposui. Nam quia quandam viduam vagam, nitidulam, sumptuosam objurgaverim, lascivius victitantem; itidemque virginem adolescenti cuidam mihi caro indecentius adhærentem, cum quidem ipsam frequenter audissem, alios etiam qui talia agerent increpantem; tanta mihi omnium scæminarum, cunctorumque monachorum odia concitavi, ut adversum me utræque legiones jurata bella susceperint. Unde quæso taceatis, ne etiam hoc quod vos loquimini, ad meam referatur invidiam; tota vobis istorum mentio relinquatur, ad Martinum potius revertamur. Tu Galle, ut aggressus es, cceptum opus explica. Tum ille: Jam quidem vobis, *inquit*, tanta narravi, ut satisfacere studiis vestris meus sermo debuerit. Sed quia voluntati vestræ non obsecundare nefas mihi est, quantum adhuc diei superest, loquar. Nam certe dum stramen illud, quod in lectos nostros paratur, aspicio, subvenit in memoriam etiam de stramine, in quo Martinus jacuerat, factam esse virtutem. Res ita gesta est.

VIII. ¹ Claudiomachus vicus est in confinio Biturigum atque Turonorum. Ecclesia ibi est celebris religione sanctorum, nec minus gloriosa sacrarum virginum multitudo. Præteriens ergo Martinus, ² in secretario ecclesiæ habuit mansionem. Post discessum illius, cunctæ in secretarium illud ³ virgines irruerunt, ⁴ adlambunt singula loca ubi

aut

¹ Claudiomachus.] Fortunatus:

Incola quem vicum vocitavit Claudio-
magum.

² In secretario Ecclesiæ habuit mansio-

nem.] Vide Notas ad Epist. r.

³ Virgines.] Vide Notas ad caput xx.
Vitæ.

⁴ Adlambunt singula loca.] Paullinus:
Solium

aut federat vir beatus, aut steterat, stramentum etiam in quo quieverat, partiuntur. Una earum post dies paucos partem straminis, quam sibi pro benedictione collegerat, energumeno, quem spiritus erroris agitabat, de cervice suspendit. Nec mora, dicto citius ejecto dæmone, persona purgata est.

IX. Per idem fere tempus Martino à Treveris reverenti fit obviam vacca, quam dæmon agitabat, quæ relicto grege suo, in homines ferebatur, & jam multos noxie petulca confoderat. Verum ubi nobis cœpit esse contingua, hi qui eam eminus sequebantur, prædicere magna voce cœperunt, ut caveremus. Sed postquam ad nos torvis furibunda luminibus propius accessit, Martinus elevata obviam manu, pecudem consistere jubet. Quæ mox ad verbum illius stare cœpit immobilis. Cum interea videt Martinus, dorso illius dæmonem super sedentem, quem increpans; *Discede, inquit, funeste, de pecude, & innoxium animal agitare desiste.* Paruit nequam spiritus, & recessit. Nec defuit sensus in bucula, quin se intelligeret liberatam; ante pedes sancti recepta quiete prosternitur; deinde jubente Martino, gregem suum petit, seque agmini cæterarum, ove placidior, immiscuit. Hoc illud fuit tempus, quo inter medias flammæ positus, non sensit incendium, quod mihi non arbitror esse referendum, quia in hoc plenius iste Sulpicius, licet in libro suo præteritum, in epistola tamen postea, quam ad Eusebium, tunc Presbyterum, modo

Episco-

— *Solum doctoris adorant.*

Gregorius Turonensis 1. de Miracul. Martini 2. Singula loca adhibens osculis, vel irrigans lacrymis, in quæ vir beatus aut federat aut oraverat, sive ubi cibum sumserat, vel corporis quieti post multos labores indulserat. Sic & Paulinus epistol. x. ad Severum, de tunica Melaniæ Sanctæ foeminæ. Paul. Diacon. lib. xiv. de Theodosio Imperat. Fertur quod

cum Constantinopoli Episcopus Chebronensis fuisset mortuus, sagum ejus valde sordidissimum quæstiverit, & eo circumamictus sit, credens aliquid se ex defuncti sanctitate promereri. Sic & Demonacten Athenientes coluerunt, ut ex Luciani Dialogis patet. Juret.

I Tunc Presbyterem, modo Episcopum.] Tum temporis Episcoporum & Presbyterorum ordo distingui cœpit. Vide quæ

Episcopum, fecit, exposuit; quam tu Posthumiane, aut credo, legisti; aut si incognita tibi est, cum libuerit in promptu ex illo arinario habes, nos ab illo omiſſa referimus.

X. Quodam autem tempore, dum diœceses circuiret, venantium agmen incurrimus. Canes leporem sequebantur. Jamque multo spatio victa bestiola cum undique campis late patentibus nullum esset effugium, mortem imminentem jam jamque capienda crebris flexibus differebat. Cujus periculum vir beatus pia mente miseratus, imperat canibus ut desisterent sequi & sinerent abire fugientem. Qui continuo ad primum sermonis imperium constituerunt. Crederes vinctos, immo potius affixos in suis hædere vestigiis. Ita lepusculus persecutoribus alligatis, incolumis evasit. Operæpretium autem est etiam familiaria illius verba, spiritali sale condita, memorare.

XI. Ovem recens tonsam forte conspexerat: *Euangelicum*, inquit, *mandatum ista complevit: duas habuit tunicas, unam earum largita est non habenti: ita ergo & vos facere debetis.* Item cum subulcum algentem, ac pæne nudum in pellicea veste vidisset, *En*, inquit, *Adam ejectus de Paradiso, in veste pellicea sues pascit: sed nos illo vetere deposito, qui adhuc in isto manet, novum Adam potius induamus.* Boves ex parte prata depaverant, porci etiam nonnulla suffoderant: pars cætera quæ manebat illæsa, diversis floribus, quasi picta vernabat. *Speciem*, inquit, *gerit pars illa conjugii, quæ pecore depasta, & si non penitus gratiam amisit herbarum, nullam tamen florum retinet dignitatem: illa vero quam porci, pecora immunda, foderunt, fornicationis imaginem fœdam præterdit: cæterum illa portio quæ nullam sensit injuriam, gloriam virginitatis ostendit, herbis fœcunda luxuriat fœni, in ea fructus exuberat,*

quæ supra passim annotata, & imprimis Salmasium de primatu Papæ, qui Episcoporum superbiam & *αὐτοθεοπλατυ* solidissime dejecit. Vide & Seldenum ad Eutychium.

rat, & ultra omnem speciem distincta floribus, quasi gemmis micantibus ornata radiat. Beata species & Deo digna: nihil enim virginitati est comparandum. Ita & illi qui conjugia fornicationi comparant, vehementer errant: & illi qui conjugia virginitati æquanda æstimant, miseri penitus & stulti sunt. Verum hæc à sapientibus tenenda distinctio est, ut conjugium pertineat ad veniam, virginitas spectet ad gloriam: fornicatio deputetur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur.

XII. Miles quidam¹ cingulum in ecclesia, monachum professus, abjecerat: cellulam sibi eminus in remoto, quasi eremita victurus, erexerat. Interea astutus inimicus variis cogitationibus brutum pectus agitabat: ut conjugem suam, quam Martinus in monasterio puellarum esse præceperat, voluntate mutata secum potius vellet habitare. Adiit ergo Martinum fortis eremita: quid haberet animi confitetur. Ille vero vehementer abnuere, fœminam viro rursus, jam monacho, non marito, incongrua ratione misceri: Postremo cum miles instaret, affirmans nihil hoc proposito esse nociturum, se solo conjugis uti velle solatio: porro, ne rursus se in sua vitia revolverent, non esse metuendum: se esse militem Christi, illam quoque in eadem ejusdem militiæ sacramenta jurasse: pateretur Episcopus² sanctos, & sexum fidei merito nescientes, pariter militare. Tum Martinus (verba vobis ipsa dicturus sum) *dic mihi*, inquit, *si unquam in bello fuisti, si in acie constitisti?* At ille respondens, *Frequenter*, inquit, *in acie steti, & bello frequenter interfui.* Ad hæc Martinus: *Dic mihi ergo, nunquid & in illa acie, quæ armata in prælio parabatur, aut cum jam adversus hostilem*

¹ Cingulum in Ecclesia, monachum professus abjecerat.] Cingulum insigne militare, & dignitatis argumentum. Ideo inter maximas pœnas numeratum, cingulo privari, & qui exautorabantur, disincti fuerunt. Herodianus II. Brisson. II. Select. Interpr. 7.

² Sanctos.] Sic promiscue nominabant omnes, qui se Christo jam devovissent: ut si professioni proprium. Sic init. dialogi III. *Convenistis ad me audiendum & sancti & dispersi.* Et in fine Vitæ B. Mart. *Illud facile confido, omnibus sanctis opusculum hoc fore gratum.* Gisel. I. Muiers

stilem exercitum collato cominus pede, districto ense pugnabar, ullam fœminam stare aut pugnare vidisti? Tunc demum miles confusus erubuit, gratias agens, errori suo se non fuisse permissum: nec aspera increpatione verborum, sed vera & rationabili secundum personam militis comparatione, correctum. Martinus autem conversus ad nos, sicut eum frequens fratrum turba vallaverat: ¹ Mulier, inquit, virorum castra non adeat, acies militum separata consistat: procul fœmina in suo degens tabernaculo sit remota. Contemptibilem enim reddit exercitum, si virorum cohortibus turba fœminea misceatur. Miles in acie, miles pugnet in campo: mulier se intra murorum munimenta contineat. Habet & illa gloriam suam, si pudicitiam viro absente servaverit: cujus hæc prima virtus, & consummata victoria est, non videri.

XIII. Illud vero, Sulpici, meminisse te credo, quo affectu nobis, cum & coram adestes, illam ² virginem prædicaret, quæ ita se penitus ab omnium virorum oculis removisset, ut ne ipsum quidem ad se Martinum, cum eam ille officii causa visitare vellet, admiserit. Nam cum præter agellum illius præteriret, in quo se jam ante complures annos pudica cohibebat, audita fide illius, atque virtute, divertit, ut tam illustri meriti puellam religioso officio Episcopus honoraret. Nos consequentes, gavisuram illam virginem putabamus: siquidem hoc in testimonium virtutis suæ esse habituram, ad quam tanti nominis sacerdos, deposito propositi rigore venisset. Verum illa fortissimi vincula propositi, ne Martini quidem contemplatione laxavit. Ita vir beatus accepta per aliam fœminam excusatione laudabili, ab illius foribus, quæ videndam se salutandam-

¹ Mulier, inquit, virorum castra non adeat.] Servius ad illud Æneid. vii.

ultima secum

Bactra vehit, sequiturque, nefas, Egyptia conjux.

Ingenti, inquit, turpitudini apud majores

res fuit, si mulier castra sequeretur. Postea tamen id Imperatorum legibus permissum. l. quicumque. C. de re militari. Juret.

² Virginem prædicaret, quæ ita se penitus.] Vide quæ notata ad cap. xx. Vita.

M m

1 Xenium.]

tandamque non dederat, latus abcessit. O virginem gloriosam, quæ ne à Martino quidem passa est se videri! ô Martinum beatum, qui illam repulsam non ad contumeliam suam duxit; sed magnificans illius cum exultatione virtutem, inusitato in his dumtaxat regionibus gaudebat exemplo! Ergo cum haud longe ab illa villula nos manere nox imminens coëgisset, ¹xenium beato viro eadem illa virgo transmisit; fecitque Martinus quod antea non fecerat; nullius enim ille unquam xenium, nullius munus accepit. Nihil vero ex his quæ virgo venerabilis miserat refutavit, dicens; *benedictionem illius à sacerdote minime respuendam, quæ esset multis sacerdotibus præferenda.* Audiant, quæso, virgines illud exemplum, ut fores suas, si eas mali obsidere voluerint, etiam bonis claudant; & ne ad se improbis sit liber accessus, non vereantur excludere etiam sacerdotes. Totus hoc mundus audiat; videri se à Martino virgo non passa est. Non utique illa quemcumque à se repulit sacerdotem; sed in ejus viri conspectum puella non venit, quem videre salus videntium fuit. Quis autem hoc ² alius præter Martinum sacerdos, non ad suam injuriam retulisset? quos adversum sanctam virginem motus, quantasque iras mente concepisset? hæreticam judicasset, & ³anathematizandam esse decrevisset. Quam vero illi beatæ animæ illas virgines prætulisset, quæ crebris occurribus ubique se præbent obvias sacerdoti, quæ convivium sumptuosa disponunt, quæ una pariter accumbunt. Sed quo me ducit oratio? paullulum iste liberior sermo reprimendus est, ne in aliquorum forsitan incurrat offensam. Etenim infidelibus objurgationis verba non proderunt, fidelibus autem satisfaciat exemplum. Verum ego ita virtutem hujus

¹ Xenium.] Hospitale munus. Glos. sar. Cyrill. *Ξένιον τὸ δῶρον τὸ πεμπόμενον ξένῳ.*

² Alius præter Martinum sacerdos.]

Sacerdos pro Episcopo. Notatum supra aliquoties.

³ Anathematizandam.] Vox Ecclesiastica, qua proprie in hæreticos utuntur.

¹ Agnes

huius virginis prædicabo, ut tamen nihil illis, quæ ad Martinum videndum ex longinquis regionibus sæpe venerunt, arbitrer derogandum; siquidem hoc beatum virum frequenter affectu etiam Angeli frequentarint.

XIV. Cæterum id quod dicturus sum Posthumiane, hoc tibi (me autem intuebatur) teste recte perhibeo. Quodam die, ego & iste Sulpicius pro foribus illius excubantes, jam per aliquot horas cum silentio sedebamus, ingenti horrore & tremore, ac si ante Angeli tabernaculum mandatas excubias duceremus: cum quidem clauso cellulae suæ ostio, nos ibi esse nesciret. Interim colloquentium murmur audivimus, & mox horrore quodam circumfundimur, ac obstupentes nec ignorare potuimus, nescio quid fuisse divinum. Post duas fere horas ad nos Martinus egreditur: ac tum eum iste Sulpicius (sicut apud eum nemo familiariter loquebatur) cœpit orare, ut perquirentibus indicaret, quid illud divini fuisset horroris, quod fatebamur nos ambo sensisse, vel cum quibus fuisset in cellula collocutus: tenuem enim nos licet, & vix intellectum sermocinantium sonum pro foribus audisse. Tum ille diu multumque cunctatus, (sed nihil erat, quod ei Sulpicius non extorqueret invito) incredibilia forte dicturus sum, sed Christo teste non mentior; (nisi quisquam est tam sacrilegus, ut Martinum æstimet fuisse mentitum.) *Dicam, inquit, vobis, sed vos queso nulli dicatis:* ¹ *Agnes, Thecla, & Maria mecum fuerunt.* Referebat autem nobis vultum atque habitum singularem. Nec vero illo tantum die, sed frequenter se ab eis confessus est visitari; Petrum etiam & Paullum Apostolos videri à se sæpius, non negavit. Jam vero dæmones, prout ad eum quisque venisset, suis nominibus increpabat. ² Mercurium maxime patiebatur infestum;

¹ *Agnes, Thecla, & Maria mecum fuerunt.* Vides jam illo ævo superstitionas ejusmodi apparitiones jactatas. De his | scæminis vide Baronium & alios scriptores Ecclesiasticos.

² *Mercurium maxime patiebatur infestum.*

stum; Jovem brutum atque hebetem esse dicebat. Hæc plerisque in eodem etiam monasterio constitutis incredibilia videbantur; nedum ego confidam omnes, qui hæc audient, credituros. Nam nisi inæstimabilem vitam atque virtutem Martinus egisset, nequaquam apud nos tanta gloria præditus haberetur. Quamquam minime mirum, si in operibus Martini infirmitas humana dubitaverit; cum multos hodieque videamus, nec Evangeliiis quidem credidisse. A Martino autem sæpe Angelos visos familiariter, & sensimus, & experti sumus. Rem minimam dicturus sum, sed tamen dicam.

XV. Apud Nemausum Episcoporum Synodus habebatur, ad quam quidem ire noluerat; sed quid gestum esset, scire cupiebat. Casu cum eo iste Sulpicius navigabat; sed procul, ut semper, à cæteris in remota navis parte residebat. Ibi ei Angelus, quid gestum esset in Synodo, nuntiavit. Nos postea tempus habitum concilii sollicitè requirentes, fatis compertum habuimus, ipsum diem fuisse conventus, & ea ibi ab Episcopis fuisse decreta, quæ Martino Angelus nuntiavit.

XVI. 'Cæterum cum ab eo de fine seculi quæreremus, ait nobis, ² *Neronem & Antichristum prius esse venturos: Neronem*

sum.] Putabant Dæmones fuisse gentium Deos, Mercurium, Jovem & similes, & eorum formas à Dæmone assami. Vide supra cap. 24. Vita.

¹ *Cæterum.]* Totum hoc caput ea fide, qua inveni, descripsi ex antiquissimo lib. Drudonensi, ne syllaba quidem mutata. Idem cuiusvis legere est in Bethl. l. & Parcensi. Reliqui l. & Laz. omiserunt. Quod ipsum ego quoque facere decreveram, nisi summorum virorum consilium & auctoritas me diversam in partem impulisset. *Giselin.*

² *Neronem & Antichristum prius esse venturos.]* Vide Notas ad 11. Hist. pag. 356. Fuit & illa constans plerorumque

in veteri Ecclesia opinio, venturum Neronem ante seculi finem; & vel ipsum fore Antichristum, (Johannes Chrysostomus serio affirmat Neronem Antichristi fuisse typum;) vel temporibus iisdem per occidentem sæviturum, quibus ille per Orientem: qua de re suaviter fabulatur ille verè *Ἰωάννης* Martinus, apud Severum Sulpicium dialogo secundo. Auctor verusum qui Sibyllis tribuuntur, de Nerone,

Ἄλ' ἔσται καὶ αἰσῶ ὁ λόγιος αἰὲρ ἀναγκάμενος
Ἰστίζων θεῶ αὐτόν.

& plura

nem in Occidentali plaga regibus subactis decem imperaturum, persecutionem autem ab eo hactenus exercendam, ut idola gentium coli cogat. ¹ Ab Antichristo vero Orientale imperium esse capiendum: qui quidem sedem & caput regni Hierosolymam esset habiturus; ab illo urbem & templum esse reparandum. Illius eam persecutionem futuram esse, ut Christum Dominum cogat negari, se potius Christum esse confirmans: omnesque secundum legem circumcidi jubeat. Et ipsum denique Neronem ab Antichristo esse perimendum: atque sub illius potestate universum orbem, cunctasque gentes esse redigendas: donec adventu Christi impius opprimatur. Non esse autem dubium, quin Antichristus malo spiritu conceptus, esset etiam in annis puerilibus constitutus, etate legitima sumpturus imperium. Quod autem hæc ab illo audivimus, annus octavus est. Vos autem æstimate, quo in præcipitio consistunt, quæ futura sunt. Hæc cum maxime Gallus, necdum explicitis, quæ statuerat referre, loqueretur; puer familiaris ingressus est, nuntians, Refrigerium Presbyterum stare pro foribus. Dubitare cœpinus, utrum Gallum adhuc

& plura in hanc sententiam variis locis ejus operis. B. Augustinus de Civitate Dei lib. xx. dictum Pauli Apostoli explicans, *Jam enim mysterium iniquitatis operatur*, inter cætera scribit: *Quidam putant hoc de imperio dictum fuisse Romano: & propterea Paulum Apostolum non id aperte scribere voluisse, ne calumniam videlicet incurreret, quod Romano imperio male optaverit, cum speraretur æternum: ut hoc quod dixit, Jam enim mysterium iniquitatis operatur, Neronem voluerit intelligi: cujus facta velut Antichristi videbantur. Unde nonnulli ipsum resurrecturum, & futurum Antichristum suspicantur. Alii vero nec eum occisum putant: sed subtractum potius, ut putaretur occisus: & vivum occultari in vigore ipsius ætatis, in qua fuit cum crederetur extinctus, donec suo tempore reveletur, & restitatur in regnum. Calaub.*

¹ Ab Antichristo vero Orientale impe-

riam esse capiendum.] Imo occidentale, ut eventus ostendit. Nam Antichristus est Papa Romanus. Proditurum hunc ex ruina Occidentalis ac Romani Imperii certa fides ex veridica Prophetia per traditionem Apostolicam penes primitivæ Ecclesiæ Christianos semper fuit. Ideo orabant pro mora finis & pro salute Imperatorum, etiam idololatrarum, etiam persecutorum. Quia pro certo credebant Imperatore qui Romæ sedem tenebat è medio sublato, exoriturum illud monstrum hominis, filium perditionis, qui Christo opponeretur contrarius, quamvis in Ecclesia ejus sedens. Hoc est quod τὸ κέτερον vocavit Paulus, Imperium ipsum, nempe Romanum, quod quoad stare, Antichristi adventum moraretur atque impediret. *Salmas.* Ridicula & inepta H. Grotii opinio, de Trajano Antichristo, jamdudum ab eruditis explosa est.

adhuc esset melius audire; an exoptatissimo nobis viro, qui officii causa ad nos veniebat, occurrere. Tum Gallus: *Etiamsi non ob adventum sanctissimi sacerdotis relinquenda nobis hæc esset oratio, nox ipsa cogebat, hucusque protractum finire sermonem. Verum quia de Martini virtutibus nequaquam explicari universa potuerunt, hæc vos hodie audisse sufficiat, cras reliqua dicemus.* Ita pariter accepta Galli sponcione, surreximus.

D I A L O G U S III.

De eadem re.

Ucescit ò Galle, surgendum est. Nam ut vides, & Posthumianus instat, & hic Presbyter, qui hesterno auditorio est admissus, expectat, ut quæ de Martino nostro in hodiernum diem explicanda distuleras, debitor sponcionis evolvas. Non ignarus quidem iste omnium quæcunque memoranda sunt; sed dulcis & grata cognitio est etiam nota relegenti: siquidem natura ita comparatum sit, ut meliore quis conscientia se nosse gaudeat, quæ multorum testimoniis non esse incerta cognoscat. Nam & hic à prima adolescentia Martinum secutus, novit quidem omnia, sed libenter cognita recognoscit. Fatebor enim tibi Galle, Martini mihi sæpius auditas esse virtutes: quippe qui de eo etiam litteris multa mandaverim; sed per gestorum admirationem semper mihi nova sunt, quæ de illo licet audita sæpius revolvuntur. Proinde additum nobis Refrigerium auditorem eo impensius gratulantur, quo promptius Posthumianus iste, qui hæc Orienti inferre festinat, quasi sub testibus consignatam abs te accepturus est veritatem. Hæc me loquente, Gallo jam ad narrandum parato, irruit turba monachorum: Euagrius Presbyter, Aper,